

Надія ЮРЧЕНКО

ГРАФІЧНА ШЕВЧЕНКІАНА ІРИНИ ГУРТОВЕНКО

Аналізується шевченкіана молодої художниці з м. Суми Ірини Гуртовенко, створена під керівництвом художника-графіка О.Д. Кузьменка. Збірки зберігаються в Сумському художньому музеї імені Никанора Онацького, та в Національному заповіднику Тараса Шевченка в Каневі.

Ключові слова: талановита мисткиня, лінорити, малюнки, шевченкіана.

У 1990 році молода художниця з м. Суми Ірина Гуртовенко (1965—2005) створила власний цикл творів за мотивами поезії Тараса Шевченка, який особливо вирізняється серед її робіт, що зберігаються у Сумському художньому музеї імені Никанора Онацького.

Природне творче обдарування Ірини Гуртовенко розвинулось у період її навчання в Сумах — спочатку у дитячій художній школі ім. Михайла Лисенка (викладачі Ольга Солдатенко, Володимир Соклаков), потім у міській студії у відомого графіка-екслібрисиста Олекси Кузьменка; до кінця свого короткого життя вона відвідувала студію народної творчості, керовану Борисом Данченком (іл. 1). Усі вчителі з любов'ю ставилися до неї та всіляко допомагали, бо ця дівчина з дитинства мала невиліковну хворобу крові, що й стало на заваді її подальшого навчання.

Творчі здібності молодої мисткині були високо оцінені співробітниками художнього музею, у фондах якого зберігається понад 50 її творів, а це великі листи кольорових гуашей, вкритих дрібними площинами і короткими лініями у своєрідній наївній манері, властивій талановитим дітям. Густо населені людьми, сюжети Гуртовенко не просто радують око, а вражають дотепними деталями, актуальністю тем. Зберігаються її твори і в Каневі у Національному заповіднику Тараса Шевченка.

Не так давно музей несподівано отримав у дарунок графічний доробок художниці — серії ліноритів та оригінальних малюнків тушшю на літературну те-

Іл. 1

Іл. 2

Іл. 3

матику. Її шевченкіана, створена під керівництвом художника-графіка О.Д. Кузьменка, вирізняється багатою мистецькою уявою. Виявляється, що в студії, коли там навчалася Ірина, окрім занять малюванням, читали класичну літературу, цікавились поезією. Так віршовані рядки «Кобзаря», що запали в душу молодій мисткині, зорієнтували її у виборі мотивів для графічних композицій, зображальною домінантою яких стала майстерно збудована гра чорнобілих площин, ліній, плям (іл. 2). Цикл складається з 28 аркушів, які передають враження молодій художниці від досить складних поетичних творів Шевченка, як-от: «Неофіти», «Княжна», «Наймичка», «Невольник», «Гайдамаки», «Причинна», «Да-

Іл. 4

Іл. 5

видові псалми», «Перебендя», а також від різних ліричних віршів, містерій, дум Кобзаря, що свідчить про широку освіченість виконавиці.

Пошуки нових зображальних засобів через альтернативне трактування класичних прийомів завжди притаманні молоді. Іра Гуртовенко не стала винятком: поштовхом для творення і втілення духовних цінностей самої мисткині стала поезія Тараса Шевченка, волелюбні ідеї та думки якого вона по-своєму втілила на папері (іл. 3). У її творах наївне світобачення поєднується з традиціями стилю нонконформізму, в ідеології якого закладена протидія сталим реалістичним вирішенням, притаманним численним ілюстраціям до Кобзаря, що існували у радянському мистецтві.

Самовираження художниці в цих роботах приваблює щирістю і любов'ю, прагненням відтворити своє світобачення, що ототожнюється в її уяві з архаїчно-казковими сюжетами, в яких ніби вона сама є одним з персонажів (іл. 4). Від академічних ілюстрацій її аркуші відрізняються глибинною невимушеністю та своєрідністю. Події творів з людськими персонажами, тваринами, предметами та пейзажами побудовані як у старовинних сувоях, знизу догори, де люди зливаються у предметно-пейзажному просторі, що нагадує своєрідну «витинанку»; внизу аркуша йдуть дещо незграбні, але гармонійні щодо самого задуму, написи — цитати з Шевченкових рядків (іл. 5).

Шевченкіана Гуртовенко починається з зображення дуба з розлогою кроною, під яким сидить кобзар у високій кучмі з довгими вусами, а на чорному тлі білими літерами — назва циклу (іл. 1). Треба відзначити, що головним моментом, який працює на відтворення особистого сприйняття художниці, був гумор, в життю Ірина завжди була з доброю посмішкою, тому й всі її роботи вирішені в цьому дусі. Маленькі фігурки людей сприймаються ніби твердь землі (підкреслимо, що серед них вона бачила і свою дівочу-дитячу постать). І домашні тварини, і кособоки хатки-мазанки — все це в уяві авторки передає дух батьківської землі.

З-поміж інших — вирізняється аркуш із рядками з поеми «Княжна»: «...В гаю все покотом лежало — пляшки і гості, де що впало», тут у єдиній круговерті перемішалися люди та предмети, тим самим створюється враження особливого хаосу. «Садок вишневий» у мисткині уособлює не українські весняні краєвиди, а працю на полях та на подвір'ї, де у кількох планах вирішується загальна композиція твору з людьми у національних строях, які пораються по господарству, маленькі хатки займають тут зовсім незначне місце. І так в усіх аркушах Гуртовенко відбито суто особисте сприйняття змісту Шевченкової поезії, саме це робить її гравюри та малюнки неповторними.

Цю серію Ірини умовно можна поділити за сюжетами, як-от: про Бога та вищі природні сили («Давидові псалми», «Думка»), — в останньому зоряне небо постає у вигляді чоловіка в кучмі з довгими вусами на кшталт самого Кобзаря (іл. 6). Художницю хвилюють теми історії життя рідної землі («На могилі кобзар сидить та на кобзі грає», «На всій Україні високі могили», «Йшли в Суботов про Богдана мирянам співати»), братерства та гіркої долі

Іл. 6

(«Ми вкупочці колись росли», «Мені тринадцятий минало», «І ворожка ворожила», «Давно вже я сиджу в неволі»), сімейних взаємин («І дід і баба у неділю на призьбі вдвох собі сиділи», «Ой дивуйтесь, лицяйтеся, а з іншими вінчайтеся», «Втоптала стежку на могилу, все виглядає його ходила»).

Шевченкіану Ірини Гуртовенко можна впевнено долучити до української художньої спадщини, присвяченої великому поетові-профу.

Nadiya Yurchenko

IRYNA HURTOVENKO'S GRAPHICAL SHEVCHENKIANA

In the article have been reported some main problems in creative activities by Iryna Hurtovenko (1965—2005), Sumy graphical artist and her interpretation of Shevchenkian theme with consequent analytical consideration of most representative series and sheets.

Keywords: graphical art, Shevchenkian theme, people's tradition, poetry, series, sheet, image, incarnation.

Надя Юрченко

ГРАФИЧЕСКАЯ ШЕВЧЕНКИАНА ИРИНЫ ГУРТОВЕНКО

В статье изложены основные проблемы творческой деятельности художницы графика Ирины Гуртовенко (1965—2005) в ее интерпретации шевченковской темы с последующим аналитическим рассмотрением наиболее представительных листов серии.

Ключевые слова: искусство графики, шевченковская тема, народная традиция, поэзия, серия, лист, образ, воплощение.